

Міністерство освіти і науки України
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

04074. Київ, Вишгородська, 19

Тел. 430-02-60, 430-43-90

e-mail: nenc@nenc.gov.ua

«27» червня 2023 р.

№ 144

Методичний проєкт

«НЕНЦ - НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИЙ ЦЕНТР»

З метою розширення доступу дітей раннього і дошкільного віку до якісних освітніх послуг місцеві органи управління у сфері освіти, з урахуванням власних можливостей та спроможності громади, можуть організувати альтернативні форми надання послуг з дошкільної освіти.

Альтернативними формами надання послуг з дошкільної освіти можуть бути:

- групи короткотривалого перебування для догляду та загального розвитку дітей раннього і дошкільного віку, зокрема для дітей раннього / молодшого / середнього / передшкільного дошкільного віку та/або різновікові групи;
- організація індивідуального виховання та розвитку як соціально-педагогічний патронат дітей на базі ЗДО.

Групи короткотривалого перебування для дітей раннього і дошкільного віку за спрямуванням освітньої діяльності можуть бути:

прогулянковими (з організацією повноцінного догляду, ігор, прогулянок на свіжому повітрі без спеціальної навчальної діяльності);

консультативними (з відвідуванням дітьми окремих занять залежно від освітніх потреб і запиту батьків);

сезонними (що створюються на базі закладів, підпорядкованих громаді, зокрема літні оздоровчі табори, бази відпочинку, санаторії тощо, і функціонують не менше місяця на рік залежно від запиту і потреб).

Важливо надати доступ до якісного освітнього середовища кожній дитині у громаді, тому групи короткотривалого перебування дітей з довільним відвідуванням сприятимуть такому доступу за неможливості розширення наявної освітньої інфраструктури. Створення таких груп не лише дасть можливість дітям реалізувати право на дошкільну освіту, а й громадам залучати педагогічні кадри, з якими тимчасово призупинено трудовий договір. Це допоможе зберегти кадровий потенціал галузі освіти у громаді.

Альтернативні форми надання послуг з дошкільної освіти можна організувати:

- у закладах освіти, де є укриття, зокрема у закладах дошкільної, у закладах загальної середньої (як відділення дошкільної освіти в установі), у закладах позашкільної освіти, використовуючи приміщення, які систематично, або більшу частину робочого часу закладу освіти не використовуються (музичні та спортивні зали, кабінети ЛФК тощо);

- здоров'язбережувальна компетентність формується відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти (наказ МОН 12.01.2021 №33).

Нормативна база про різновікові групи у ЗПО відсутня.

Актуальність проблеми зумовлена сукупністю чинників наукового, соціального та прикладного значення. Вона визначається насамперед сучасними тенденціями в освіті, що характеризується істотним підвищенням уваги до проблеми навчання і виховання підростаючого покоління. Система освіти покликана забезпечити історичну спадкоємність поколінь і розвиток національної освіти і культури.

Перед педагогічною наукою постало завдання розробки концептуальних підходів до нового змісту, організаційних форм і методів позашкільного навчання і виховання учнів. Необхідним є з'ясування можливостей закладу позашкільної освіти в розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час.

Нині Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді - це повноцінна складова позашкільної освіти України, що характеризується стабільністю, поступовим розвитком матеріально-технічної бази, сформованістю організаційно-координаційної моделі, достатнім рівнем науково-методичного забезпечення.

Разом із тим сучасний етап розвитку Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді потребує не лише нових методик і технологій навчально-виховної, методичної роботи, а й посилення практико-орієнтованої спрямованості змісту його освітньої діяльності, створення умов для ефективного виховання та розвитку підростаючої особистості. Це вимагає високої професійно-творчої компетентності педагогів-позашкільників, інноваційного та креативного підходу до вирішення проблеми.

Вищезазначене зумовило необхідність розроблення концептуальних підходів до розвитку Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді як навчально-практичного центру для здобувачів позашкільної освіти починаючи від дітей дошкільного віку і до людей третього віку.

Даний документ є системою поглядів педагогічного колективу НЕНЦ, спрямованою на оптимізацію соціально-педагогічних умов, створених для еколого-натуралістичного навчання, виховання, творчого розвитку й соціалізації здобувачів позашкільної освіти різного віку в позашкільному освітньому просторі країни.

Метою є визначення сприятливих умов для забезпечення підвищення ефективності еколого-натуралістичної освіти здобувачів позашкільної освіти

різного віку.

Стратегії :

- надання пріоритетності проблемі практичній спрямованості еколого-натуралістичної освіти;

- демократизація відносин учасників освітнього процесу, забезпечення сприятливого психологічного мікроклімату та відповідного інформаційно-предметного середовища у закладі позашкільної освіти;

- кадрове забезпечення, де центральним завданням стає перебування педагогів у дослідницькій позиції, встановлення їх продуктивного діалогу.

Завдання:

Навчальні: створювати сприятливі умови для збагачення, розширення, систематизації знань, уявлень здобувачів позашкільної освіти про збереження навколишнього середовища; набуття практичного досвіду розв'язання екологічних проблем, формування навичок продуктивної діяльності в галузях сільського господарства: квітникарство, лісівництво, садівництво, грибівництво, бджільництво; залучення до практичної природоохоронної роботи.

Виховні: сприяти становленню системи екологічних цінностей, толерантному ставленню до природи; формуванню морально-естетичних почуттів та екологічної культури особистості.

Розвивальні: розвиток креативних здібностей здобувачів позашкільної освіти, їх пізнавального інтересу до навколишнього середовища.

Безпекова складова: створення рівних, належних і безпечних умов здобуття позашкільної освіти, організація безпечного освітнього середовища, зокрема в умовах військової агресії РФ проти України (Концепція безпеки закладів освіти, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 301-р). Запровадження обов'язкового підвищення кваліфікації, рівня обізнаності та підготовки педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників закладу освіти з безпекових питань, питань базових психологічних втручань, основ психологічної самопомоги і прав, свобод та обов'язків громадянина.

Провідною ідеєю є положення про те, що еколого-натуралістична освіта здобувачів позашкільної освіти має бути цілісною педагогічною системою, структура якої визначає зміст, види і форми навчально-пізнавальної і дослідницької діяльності та конкретної практичної природоохоронної роботи особистості, формування її екологічного світогляду, суспільно значущої поведінки і діяльності у навколишньому середовищі, розвиток стійкої мотивації щодо його охорони.

Еколого-натуралістична освіта здобувачів позашкільної освіти розглядається у контексті модернізації освітньо-виховного простору, тому цій системі надається, насамперед, особистісно орієнтоване, практико-орієнтоване спрямування, з метою забезпечення ефективності інтелектуального, духовного і фізичного розвитку особистості, вироблення умінь і навичок самоосвіти, реалізації індивідуальних здібностей та творчого

потенціалу у процесі вивчення, охорони та використання природних ресурсів довкілля. В основу побудови екологічної освіти покладено діяльнісний підхід, сутність якого полягає в необмежених можливостях освітнього процесу в закладі позашкільної освіти з реалізації на практиці здобутих знань, застосування сформованих умінь та навичок у конкретній життєвій ситуації. Саме практичним умінням та навичкам з вивчення та охорони довкілля, а отже, навичкам прийняття морально доцільних рішень щодо власної поведінки і дій, має бути відведено центральне місце у змісті. За такого підходу навчальний зміст розглядається як педагогічне втілення, модель соціального замовлення і як вимоги суспільства, в яких концентруються світові тенденції розвитку і становлення особистості з високим рівнем знань, умінь та практичних навичок. Важливим його завданням є формування наукового світогляду, високої духовності та моральних якостей особистості, сприяння самореалізації у складному, багатогранному соціокультурному середовищі.

Відповідно, досягнення означених цілей має забезпечуватись у процесі розроблення і структурування навчального змісту на основі врахування наступних чинників:

- ефективності змісту навчального матеріалу, що можлива за умови поєднання у певній системі, наступності й доцільності загально-дидактичних і суто історичних, соціальних, моральних, екологічних та інших категорій і закономірностей у процесах формування знання;

- сутності актуальних проблем соціоприродного довкілля у навчальному змісті та відповідності наявного дидактичного матеріалу, адаптованого до мети, завдань, форм і методів навчання учнів на різних його етапах;

- забезпечення умов для побудови в свідомості вербальної і сенсорної інформації у вигляді образів-понять на основі актуалізації вивчення навчального матеріалу чи у процесі конкретної педагогічно спрямованої практичної роботи.

Основними системоутворюючими елементами еколого-натуралістичної освіти є: здобувач позашкільної освіти, мета його діяльності; педагог; мета екологічної освіти - формування екологічно вихованої особистості, яка досягається за рахунок вирішення конкретних виховних, навчальних та розвивальних цілей; зміст еколого-натуралістичної освіти.

Нормативною базою є Конституція України. Зокрема, ст. 53 Конституції України передбачено забезпечення доступності позашкільної освіти, її розвиток, а ст. 54 закріплено право громадян на свободу художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності.

Державну політику у сфері позашкільної освіти та напрями її розвитку визначено у таких документах: Закон України «Про освіту», Закон України «Про позашкільну освіту», Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Положення про позашкільний навчальний заклад тощо.

Основною метою даних документів є забезпечення вільного творчого, інтелектуального, духовного розвитку здобувачів позашкільної освіти, гарантування громадянам права на її здобуття.

Реалізація нормативних профільних документів МОН України, загальнодержавних програм, наприклад: Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», яка стартувала у 2023 р. В рамках даної програми МОН України ініціювало пріоритетний проєкт «Психосоціальна підтримка та психологічна допомога на всіх рівнях освіти».

Методологічну основу складають: філософські положення про взаємозв'язок свідомості та діяльності; філософські та психологічні ідеї, що розкривають діалектичний зв'язок явищ об'єктивної та суб'єктивної дійсності, принцип вивчення їх у розвитку та перспективі на основі єдності загального, особливого, індивідуального; положення особистісно орієнтованого, системного підходів до виховання особистості; методологічні основи компетентнісного підходу в освіті; методологічні основи функціонування системи позашкільної освіти у вітчизняній практиці тощо.

Теоретичною основою є: праці, де розкриваються методологічні засади виховання особистості А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.; наукові праці, присвячені проблемам виховання особистості І. Беха, Г. Костюка, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін. Теоретичну основу складають праці вітчизняних вчених з обґрунтування освітнього процесу закладів позашкільної освіти О. Биковської, В. Вербицького, О. Литовченко, Г. Пустовіта, Т. Сущенко та ін.

Концептуальні положення. В основу покладені концептуальні положення, суть яких полягає в розумінні позашкільної освіти як системи, що водночас є елементом системи безперервної освіти і потребує відповідного теоретичного обґрунтування та ефективного здійснення.

Позашкільна освіта за своїм характером є складною системою, що належить до систем соціального типу, еволюція і спрямованість якої визначається соціально-економічними чинниками, ієрархією ціннісних орієнтацій особистості, життя суспільства. При цьому взаємозв'язок системи позашкільної освіти із соціальним середовищем має відкритий характер і проявляється у змінах як середовища, так і системи загалом.

Система позашкільної освіти за своїм характером є методичною і включає такі основні взаємозв'язані елементи, як мету і завдання, зміст освіти, форми, методи і засоби її здійснення. Основним системоутворюючим фактором системи позашкільної освіти є освітня діяльність у вільний час.

Визначення ключових понять.

Екологічна освіта - це сукупність наступних компонентів: екологічні знання - екологічне мислення - екологічний світогляд - екологічна етика - екологічна культура. Кожному компоненту відповідає певний рівень

(ступінь) екологічної зрілості: від елементарних екологічних знань, уявлень дошкільного рівня до їх глибокого усвідомлення і практичної реалізації на вищих рівнях. Умовно можна виділити наступні узагальнені рівні екологічної зрілості: початковий (інформативно-підготовчий), основний (базово-світоглядний), вищий, профільно-фаховий (світоглядно-зрілий).

Діяльнісний підхід - спрямованість освітнього процесу на розвиток компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум і самореалізацію. Опора на діяльнісний підхід передбачає визнання єдності свідомості та діяльності основним принципом розвитку особистості.

Компетентність - досвідченість суб'єкта у певній життєвій сфері, особистісна характеристика людини, яка повноцінно реалізує себе у житті, володіючи відповідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом та культурою.

Виховання - процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. У широкому розумінні виховання - це вся сума впливів на психіку людини, спрямованих на підготовку її до активної участі у виробничому, громадському й культурному житті суспільства. Сюди входить як спеціально організований вплив закладів освіти, так і соціально-економічні умови, що діють певною мірою стихійно. Метою виховання є сприяння розвитку у вихованця виявленого обдарування чи задатків відповідно до мети.

Заклад позашкільної освіти - складова системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я здобувачів позашкільної освіти.

Здобувачі позашкільної освіти - особи, які відвідують гуртки, клуби, творчі об'єднання, секції закладу позашкільної освіти за інтересами, здібностями та нахилами, отримують допрофесійну підготовку.

Принципи. Важливим є урахування організаційно-педагогічних принципів, які узгоджуються із педагогічними принципами еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти:

Принцип практичної спрямованості позашкільної освіти, що передбачає набуття здобувачами певних допрофесійних умінь і навичок, орієнтацію на трудову діяльність у ринкових умовах, їх розширення та розвиток, а також впровадження в життя за умов інтеграції з наукою і виробництвом.

Принцип відповідності змісту навчального матеріалу віковим особливостям здобувачів позашкільної освіти на всіх етапах навчання. Цей

принцип передбачає введення до навчального змісту, крім традиційних знань, умінь та навичок, поглиблених знань про цілісність і комплексність навколишнього середовища; розгляд соціальних і екологічних проблем на глобальному, регіональному, національному та краєзнавчому рівнях, а також спрямування процесу навчання на здійснення виховної і розвивальної його функцій.

Принцип структурної єдності, який забезпечує логічну єдність змісту знань учнів на всіх етапах та рівнях їхнього навчання у загальноосвітній школі та у закладі позашкільної освіти. Його сутність становлять загальнодидактичні принципи навчання: науковості, системності, наступності, цілісності й практичної спрямованості на конкретну доцільну діяльність особистості в довкіллі.

Принцип дитиноцентризму полягає в розкритті соціально-екологічних проблем, завдяки чому досягається високий рівень конкретизації здобутих здобувачами позашкільної освіти знань, умінь та практичних навичок, що безпосередньо чи опосередковано впливає на їхній емоційно-психологічний стан та ступінь і напрям формування власного ставлення до навколишнього світу.

Принцип прогностичності. Його застосування є обов'язковим у побудові навчального змісту в закладах позашкільної освіти. Він передбачає не тільки врахування сутності можливих етапів, рівнів і обсягів здобутих знань у процесі навчання, а насамперед здійснення конкретної практичної індивідуально чи суспільно значущої роботи у довкіллі.

Напрями діяльності:

1. Забезпечення здобуття здобувачами позашкільної освіти різного віку якісної практико-орієнтованої еколого-натуралістичної освіти, допрофесійної підготовки та практичних компетентностей.

2. Надання психологічної, реабілітаційної підтримки вразливим групам населення. Сприяти формуванню в суспільстві культури піклування про ментальне здоров'я, дати розуміння та показати інструменти, які допоможуть українцям дбати про свій внутрішній стан через засоби еколого-натуралістичної творчості. Реалізація завдань Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?».

3. Забезпечення варіативності надання освітніх послуг з позашкільної освіти, особливо для найбільш вразливих категорій дітей. Доступ до позашкільної освіти дитини не має залежати від статусу працевлаштування батьків, оскільки якісного освітнього середовища, розвитку та взаємодії потребує кожна дитина.

2. Підвищення професійної компетентностей педагогічних працівників суб'єктів позашкільної освітньої діяльності підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, місцевим органам управління освітою, іншим зацікавленим відомствам.

3. Розвиток співпраці із закладами освіти, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, громадськими

організаціями, іншими зацікавленими сторонами у галузі надання якісної практико-орієнтованої еколого-натуралістичної освіти.

4. Впровадження в освітній процес та поширення новітніх педагогічних, інформаційних та інноваційних біологічних технологій із застосуванням сучасної техніки, обладнання, інструментів і матеріалів.

5. Поєднання позашкільного освітнього процесу з виготовленням корисної продукції, наданням послуг еколого-натуралістичного і сільськогосподарського змісту, згідно з діючим законодавством України.

4. Надання суб'єктам освітньої діяльності, іншим зацікавленим сторонам тренінгових, маркетингових, інформаційних, практичних та інших послуг відповідно до законодавства України.

5. Надання працівникам закладів позашкільної та інших закладів освіти методичної, консультативної, інформаційної допомоги з питань впровадження в освітній процес новітніх практико-орієнтованих педагогічних технологій, інформатизації і комп'ютеризації навчання.

6. Участь у розробленні навчального контенту, методичного забезпечення позашкільної освіти, а саме: підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, педагогічних програмних засобів, дидактичних матеріалів, інструментів оцінювання результатів навчання та інше.

7. Організація та проведення семінарів-практикумів, конференцій, вебінарів методичних та інших навчально-комунікаційних заходів з питань впровадження новітніх практико-орієнтованих педагогічних технологій в освітній процес закладів позашкільної освіти.

Біологічний напрям позашкільної освіти передбачає спрямованість процесу навчання на набуття здобувачами позашкільної освіти системи біологічних компетентностей. Її основу становлять знання біологічних законів, понять, процесів, їх розуміння. Для формування біологічної компетентності слід урахувати знання і вміння, здобуті здобувачами позашкільної освіти не з одного, а з кількох предметів, навіть із кількох циклів предметів. Саме такі знання набувають здобувачі позашкільної освіти в закладах еколого-натуралістичного напрямку. Насамперед, це знання з основ природничих наук, зокрема екологічних, біологічних, сільськогосподарських, лісогосподарських, медичних, хімічних тощо. Знання ці мають інтегрувати та доповнювати базовий програмний матеріал.

Практичний компонент біологічної компетентності є невід'ємним складником роботи позашкільних еколого-натуралістичних закладів позашкільної еколого-натуралістичної освіти. Наявність дослідницьких лабораторій, навчально-дослідних земельних ділянок, куточків живої природи, учнівських лісництв створює оптимальні організаційно-педагогічні та дидактичні умови для наукових досліджень, духовного та інтелектуального розвитку творчо обдарованих і талановитих особистостей. Вони набувають практичного досвіду власної продуктивної діяльності з біології, розв'язання творчих завдань, формують вміння проведення

самостійних наукових досліджень і потребу у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні. При цьому формування *компетентності продуктивної діяльності* особистості спрямоване на формування вмінь та навичок застосовувати отримані знання на практиці.

Сільськогосподарський напрям позашкільної освіти. Практико-орієнтована діяльність вихованців гуртків сільськогосподарського напрямку здійснюється на навчально-дослідних земельних ділянках еколого-натуралістичних центрів, дослідних полях наукових установ та закладів вищої освіти, земельних ділянках фермерських і присадибних господарств. Здобувачі позашкільної освіти опановують знання з основ сільського господарства, знайомляться з напрямками аграрних галузей, з особливостями сільськогосподарських професій: садоведа, виноградаря, овочівника, квітникаря, тваринника тощо. Усі без винятку навчальні програми гуртків сільськогосподарського напрямку містять елементи навчально-дослідної діяльності. Гуртківці займаються дослідницькою роботою, результати якої мають практичне значення для багатьох галузей сільського господарства і мають економічне обґрунтування. Працюючи за завданням викладачів провідних закладів вищої освіти, наукових співробітників інститутів НААН України, здобувачі позашкільної освіти здобувають високі результати на всеукраїнських конкурсах. Така взаємодія учасників освітнього процесу забезпечує перехід потенційних форм системи позашкільної освіти в актуальні. Соціальне партнерство дозволяє підвищити рівень сформованості компетентностей здобувачі позашкільної освіти сільськогосподарського напрямку.

Організація освітнього процесу в період війни:

- НЕНЦ як осередок, що об'єднує дітей та педагогів з різноманітних регіонів, може створювати можливості для спілкування з дітьми з різних регіонів, зокрема організовуючи гурткову роботу, волонтерські проекти тощо;

- у першу чергу варто віддавати перевагу освітнім програмам, інтегрованим курсам, що мають релевантний в умовах війни контент, а також адаптувати програми, добираючи теми, цікаві та корисні дітям сьогодні;

- навчання має стати цікавим, потрібним, гнучким. Тобто, доповнювати, розширювати знання отримані в школі та задовольняти індивідуальні потреби та запити дитини;

- потрібно розробити перелік актуальних та цікавих напрямів (тем) для занять (приклад – екологічна психологія, екологічна безпека, агрометеорологія) на стику міждисциплінарних зв'язків;

- серед освітніх технологій: дистанційна (очно-дистанційна), очна, заочна.

- робота платформи «Природнича школа учнівської молоді». Учні можуть отримати повний доступ до навчальних матеріалів;

- створювати віртуальні класи, індивідуальну освітню траєкторію для кожного учня. Учні можуть відстежувати свої навчальні досягнення і надавати зворотний зв'язок;

- онлайн-зустрічі з дітьми: майстер-класи, ігри (геймерізація навчання), перегляд фільмів (візуалізація навчання) тощо;

- науково-популярні лекції, авторські курси від учених, митців (медійних людей);

- спілкування дітей між собою допоможе їм відволіктися від трагічних подій, а дітям-переселенцям дасть можливість легше адаптуватися до нових умов життя, доєднатися до спільноти, поспілкуватися;

- заняття мають проводитися з використанням сукупності традиційних (учнівські виставки, конкурси, екскурсії, залучення батьків до навчально-виховного процесу тощо) та інноваційних (виставки батьківських робіт, індивідуальні навчально-виховні маршрути, майстер-класи батьків) форм виховання.

Основною формою організації еколого-натуралістичної освіти в закладі позашкільної освіти є гурток. За змістом еколого-натуралістичної діяльності гуртки поділяються на ряд напрямків, які диференціюються тематикою роботи в них, віком учнів, рівнем їх знань і досвіду.

На етапі молодшого шкільного віку забезпечуються:

- елементарні знання про природу та взаємозв'язки у ній, взаємодію і взаємовплив людини і природи;

- розуміння погіршення стану навколишнього середовища внаслідок нераціональної господарської діяльності та особистої причетності до екологічних проблем;

- розвиток ціннісного ставлення до природи як джерела задоволення естетичних, пізнавальних, рекреаційних та інших потреб особистості;

- формування елементів здорового способу життя та навичок екологічно доцільної поведінки.

Такі заняття служать доброю пропедевтикою для усіх інших напрямків роботи з юними натуралістами підліткового та старшого шкільного віку.

На етапі підліткового віку здобувачі еколого-натуралістичної позашкільної освіти мають:

- знати сутність екології як науки та сфери практичної діяльності людини, поняття та закономірності, що характеризують природу як цілісну систему;

- усвідомлювати первинність природи, всезагальний та об'єктивний характер природних закономірностей, необхідність їх дотримання людиною;

- розуміти діалектичний характер впливу науково-технічного прогресу на природу, сутність та причини виникнення глобальних екологічних проблем, шляхи досягнення збалансованого екологічно безпечного розвитку;

- знати екологічні права та обов'язки громадян України;

- вміти оцінювати стан навколишнього середовища, регулювати власні споживання та спосіб життя, брати участь у практичних природоохоронних діях.

На етапі старшого шкільного віку відбувається:

- формування цілісного уявлення про біосферу, світоглядних знань взаємозв'язки у системі "людина - природа - суспільство", взаємозалежність економіки і екології;

- розкриття наукових основ народногосподарських проблем (раціонального використання природних ресурсів, захист довкілля від забруднення, збереження еталонів природи), формування знань про позитивні етноекологічні особливості господарювання, основні поняття сталого розвитку;

- виховання почуття відповідальності за стан довкілля, усвідомлення людини як частки природи, свідомості щодо необхідності дотримання природоохоронного законодавства;

- розвиток системи інтелектуальних та практичних умінь і навичок емоційних переживань, пов'язаних з вивченням, оцінюванням та збереженням природи рідного краю та власного здоров'я.

З метою розширення доступу дітей до якісних освітніх послуг з позашкільної освіти, заклади позашкільної освіти з урахуванням власних можливостей та спроможності громади, можуть організувати альтернативні форми надання послуг з позашкільної освіти.

Альтернативними формами надання послуг з позашкільної освіти можуть бути:

- групи короткотривалого перебування та/або різновікові групи;
- організація індивідуального освітнього середовища та розвитку як соціально-педагогічний патронат дітей на базі ЗПО.

Групи короткотривалого перебування для здобувачів освіти за спрямуванням освітньої діяльності можуть бути:

прогулянковими (з організацією екскурсійної діяльності, ігор (наприклад: геокешен, Globe гра), короткострокової дослідницької діяльності тощо);

консультативними (з відвідуванням дітьми окремих занять, майстер-класів, тренінгів залежно від освітніх потреб і запиту батьків);

сезонними (наприклад, в період літніх канікул, і функціонують не менше місяця на рік залежно від запиту і потреб).

Важливо надати доступ до якісного позашкільного освітнього середовища кожній дитині у громаді, тому групи короткотривалого перебування дітей з довільним відвідуванням сприятимуть такому доступу за неможливості розширення наявної освітньої інфраструктури. Створення таких груп не лише дасть можливість дітям реалізувати право на позашкільну освіту, а й громадам залучати педагогічні кадри, з якими тимчасово призупинено трудовий договір. Це допоможе зберегти кадровий потенціал галузі освіти у громаді.

Освіта впродовж всього життя охоплює не тільки професійну діяльність, але й дозвілля, вільний час людини. Так, наприклад, освіта як вид дозвілля була прийнята багатьма літніми людьми в якості змінних видів діяльності, Таким прикладом є Університети третього віку.

Університети третього віку це зазвичай відділення, курси чи навчальні групи при освітніх чи культурних інституціях. Їх відвідувачами є переважно люди, які перебувають на пенсії або досягли пенсійного віку та продовжують працювати.

Метою створення Університету третього віку є адаптація покоління людей старшого віку до сучасного суспільного життя; підтримка фізичного та інтелектуального здоров'я, сприяння зайнятості та об'єднанню, розширення світогляду, підвищення якості життя людей сталого віку; організація такої діяльності, що створює умови для спілкування, самореалізації та активної участі в житті.

Основними методами, що використовуються при навчанні літніх людей, є групова робота та проведення дискусій, які допомагають літнім людям не тільки поновити свої знання, але й знаходити нові види занять.

Заклад позашкільної освіти має представляти собою своєрідну спільноту дітей та дорослих, яка характеризується цілеспрямованістю, різновіковим складом учасників навчально-виховного процесу, автономністю існування, циклічністю функціонування, різноманітністю і свободою вибору діяльності, формальними і неформальними відносинами між дітьми і дорослими, можливістю дитини не залежати від стереотипу думки, яка притаманна оточуючим, можливістю виступати у новій соціальній ролі.

Важливою умовою організації роботи у різновіковій групі є створення предметно-розвивального простору. Предметно-розвивальний простір дошкільного закладу організовується з урахуванням психолого-педагогічних вимог, який забезпечує розвиток, емоційне благополуччя дітей, відповідає їхнім інтересам і потребам.

Гурткове заняття з різновіковим складом учнів - вид нестандартного заняття, що надає можливість показати перспективу розвитку даної проблеми, виховують прогностичне мислення, прилучають до колективної творчої діяльності.

Практика виховання дітей у різновікових групах має багато позитивних рис. У процесі роботи з дітьми різного віку педагогу легше відійти від уніфікації й приділяти більше уваги індивідуально зорієнтованому вихованню, а опосередковано – через старших дітей – передавати молодшим набутий досвід міжособистісних взаємин, інформацію про норми та правила поведінки, валеологічні навички; розвивати розумово. Саме старші діти є для малят зразком людських взаємин. Навчають їх норм і правил поведінки, допомагають вихователям прищеплювати молодшим гігієнічні навички. Здоров'язберезувальна компетентність формується відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти (наказ МОН 12.01.2021 №33)

Інтегративний характер розвитку різновікової групи зміщує акценти з

виховання й навчання на розвиток особистості. Педагог розвиває дітей, діти, у свою чергу, розвивають педагога, тому перед вихователями завжди стоїть завдання створювати доброзичливу атмосферу під час взаємодії, сприяти розвитку дитячої спільноти, приділяти більше уваги комфортному стану малят, організації умов для налагодження в групі взаємодопомоги.

Різновікові групи створюються за бажанням учнів і батьків. Протягом навчального року учні мають право переходити з однієї групи в іншу. Це забезпечить умови для самостійного вибору учнями навчальних курсів, випробування власних сил, реалізації їхніх освітніх інтересів.

Ще одне важливе завдання для роботи у різновікових групах – організація взаємодії вихователів і батьків, спрямованої на активну участь родини в життєдіяльності дітей, спільне переживання всіх подій.

Практика створення різновікових груп свідчить про те, що успіх організації роботи залежить від тісної співпраці з батьками. Батьки – активні учасники різних заходів різновікової групи. У куточку для батьків розміщена необхідна інформація про особливості розвитку дітей кожного віку: поради практичного психолога, лікаря, «вузьких» спеціалістів.

Створення різновікових груп сприяє повноцінному тісному спілкуванню педагогів з батьками. Його можна успішно реалізувати під час занять, спільних проєктів, свят і розважальних заходів, у яких батьки є активними учасниками педагогічного процесу. Співпраця, творчість, дипломатичність, толерантність – запорука успішної взаємодії дитячого закладу і сім'ї. Робота педагогічного колективу тільки тоді буде плідною, якщо дістане продовження в родині.

Система підготовки кадрів для реалізації концепції. Основним завданням підготовки педагогічних кадрів є забезпечення підвищення рівня кваліфікації педагогічних працівників з даної проблеми, яке відбувається шляхом проведення: курсової перепідготовки, семінарів, круглих столів, педагогічних читань.

Підготовка кадрів передбачає:

- теоретичну підготовку (введення обов'язкового навчального спецкурсу для всіх категорій педагогічних кадрів «Впровадження діяльнісного підходу в освітній процес закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку», який забезпечує засвоєння інноваційних педагогічних технологій виховання і навчання та системи управління цим процесом);

- підвищення кваліфікації керівників гуртків з еколого-натуралістичного напрямку та впровадженні у роботу сучасних форм і методів роботи (метод проєктів);

- розробку та впровадження моделі впровадження діяльнісного підходу в освітній процес закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, навчально-методичних матеріалів для проведення занять;

- збір, узагальнення та системний аналіз досягнень з питання впровадження діяльнісного підходу в освітній процес закладу позашкільної

освіти еколого-натуралістичного напрямку;

- забезпечення відповідною навчально-методичною літературою і нормативно-правовою документацією.

Шляхи реалізації концепції. Практико-орієнтоване еколого-натуралістичне навчання здійснюється шляхом:

- розроблення і впровадження навчальних програм еколого-натуралістичного напрямку на основі діяльнісного підходу;

- організації науково-методичного забезпечення діяльності закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку для відпрацювання основних положень концепції;

- активного використання засобів масової інформації та інших джерел для пропаганди й розповсюдження інноваційних теоретичних розробок, здобутків педагогічного колективу закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку;

- створення належної матеріально-технічної бази.

Очікувані результати реалізації концепції:

- оптимальний рівень теоретичної та методичної підготовки педагогічного колективу щодо впровадження діяльнісного підходу в освітній процес закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку;

- ефективність функціонування, координації та узгодженість дій педагогічних працівників, які причетні до управління освітньою діяльністю закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку;

- реалізація ідей та принципів, які лежать в основі концептуальних підходів у закладі позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку;

- створення оптимальних умов для розвитку особистості кожного здобувача позашкільної освіти, реалізації його творчих здібностей, підвищення його самореалізації та самооцінки шляхом впровадження інноваційних форм навчання та виховання учнів на основі діяльнісного підходу;

- надання доступу до якісної позашкільної освіти кожній дитині у громаді.

Директор НЕНЦ

Володимир ВЕРБИЦЬКИЙ